

□ *Грабар Н.Г. (Україна)*
□ *Grabar N.G. (Ukraine)*

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СПІЛКУВАННЯ В БІБЛІОТЕЦІ

Спілкування належить до типу загальногуманітарних категорій та органічно і широко використовується в риторичі, філософії, психології, загальній і соціальній психології, педагогіці, етиці, культурології й інших науках, кожна з яких вивчає його у зв'язку з завданнями і специфікою своєї галузі знань. Нині потреба у культурно-історичному аналізі спілкування як феномену культури спілкування окремих індивідів стає все більш нагальною, оскільки в житті сучасного суспільства все більше виявляється протиріччя між зростаючим рівнем ділової активності людини і низьким рівнем його культурно-моральної готовності до спілкування в різних формах комунікативних процесів.

Бібліотечно-інформаційна сфера невідривно пов'язана із людською діяльністю в цілому, оскільки вона є нагромаджувачем і передавачем пізнавально-інформаційних моделей дій, культури в цілому як практично перетворювальної діяльності суспільства [9, с. 30]. На сьогодні ця сутнісна функція набирає особливого значення у зв'язку з впровадженням новітніх технологій фіксації людських знань. В інформаційному суспільстві бібліотеки стануть, на думку Н. В. Збаровської, позиціонувати себе як інформаційні центри. Відтак, уява про бібліотеки як соціальний інститут представлятиметься таким чином: бібліотека являється і формою подання знань, і місцем, де це знання постає доступним читачам, де відбуваються його розподіл і споживання [7, с. 47].

Сутність бібліотеки як соціального інституту незамінна в часі і просторі, відтак її місія – забезпечувати можливість інтелектуального вдосконалення, соціалізації. Соціокультурні, інформаційні, освітні аспекти ефективності діяльності бібліотек як зазначає А. І. Каптерев, пов'язані не стільки з обсягом надаваних послуг, скільки з їх суспільною та особистою цінністю, значимістю для споживачів інформації. Саме соціальна місія бібліотеки обумовлена її суспільно необхідним призначенням в процесі інформатизації суспільства спільно з іншими (культурною, інформаційною, освітньою), є провідною для більшості бібліотек світу [10].

Розвиток бібліотечної діяльності з моменту виникнення перших бібліотек аналізують Б. Ф. Володін, В. О. Ільганаєва, А. В. Соколов та ін. Зокрема, В. О. Ільганаєва зазначає, що місце бібліотечної діяльності визначилося соціокультурними потребами суспільства: «Це пояснюється тим, що бібліотека є накопичувачем і передавачем пізнавально-інформаційних моделей дій, культури в цілому як практично перетворювальної діяльності в цілому. Друкований документ забезпечив реалізацію дистанційного спілкування у географічному і часовому просторах» [8, с. 4].

Основою періодизації спілкування в бібліотеці є обґрунтування ступені участі бібліотекаря і читача в сумісній діяльності, яка сформувала різні рівні їх взаємодії від звичайної видачі документів до інформаційного забезпечення наукових досліджень, інформаційного сервісу. Формування сумісних дій, що зазвичай відбувається за допомогою спілкування – важлива складова процесу бібліотечного обслуговування. Американський бібліотекознавець Дж. Шира писав про це так: «Основна проблема бібліотечної справи полягає в тому, щоб призвести у відповідність дві моделі – модель людського мислення і модель організації бібліотеки» [23, с. 10]. Поєднання сфер життєдіяльності бібліотекаря і читача в процесі бібліотечного обслуговування передбачає також суміщення їх способів мислення, установку взаєморозуміння. Ці процеси вирішуються через практично постійно організований процес навчання читачів користуванням бібліотекою, її ресурсами.

Аналіз спілкування як об'єкта бібліотекознавчих досліджень здійснила Ю. П. Мелентьєва [15]. Вона відзначила, що джерела зародження вивчення бібліотечного спілкування почалися ще у 20-ті рр. ХХ ст. Нині вже можна виокремити декілька етапів у процесі вивчення феномену бібліотечного спілкування. Перший, який припадає на початок ХХ ст., пов'язаний зі спрямуванням пошуків засад розвитку організації бібліотечного спілкування як психолого-педагогічної функції. В бібліотекознавстві переважала обмежена вузькоспеціальна точка зору, зумовлена лише методами роботи з читачами й ідеологічною пропагандою. Тому розвивався тільки один розділ бібліотекознавства, пов'язаний зі спілкуванням, – організація читання. Першим, хто заперечував цей підхід, був О. О. Покровський, який вважав, що педагогічна функція бібліотеки виявляється не лише в читальному залі чи на абонементі, а й у внутрішніх процесах [17]. Пізніше ці ідеї розвивав Д. А. Балака, його теорія втілена в актуальній донині праці «Аналітичний та синтетичний метод вивчення

читачівства» [1], де він формулює визначення понять «загального інтересу» та «читацького інтересу».

Взагалі, до спілкування як наукової проблеми активно підійшли спеціалісти з етики, психології, філософії та інших галузей науки у 20-30-ті роки нинішнього століття. У їхніх працях зазначалося, що моральні цінності та норми формуються під впливом вищих, зокрема релігійних, цінностей або відповідають традиціям, звичаям і ритуалам свого суспільства. Саме тому у 20-ті роки відбувається диференціація бібліотечних знань у багатьох його напрямках, у тому числі й у вивченні читачів, усвідомлення необхідності розробки теоретико-методологічних засад, удосконалення спеціальних методів досліджень, започаткування термінологічної бази та нових підходів до розробки типологічних характеристик читача та читацьких груп про що докладно вивчала Т. В. Новальська. Публікації Т. В. Новальської закладають підґрунтя для формування читачезнавства як напряму бібліотекознавства [16].

Зазначимо, що читання та читачі складають основу діяльності бібліотекарів, що спирається на спілкування. Цьому підпорядковувалася культурно-просвітницька робота, яка передбачала сприяння ліквідації неписьменності, підвищенню культурного і освітнього рівня населення. Для багатьох бібліотека стала і школою, і клубом, і музеєм, а бібліотекар справжнім помічником і наставником. Але основне його завдання через бесіду впливати на зміст і характер читання.

У 30-40 рр. проблема спілкування не досліджувалася з політично-економічних причин. Виходили лише вкрай політизовані бібліотекознавчі праці. Значне місце в діяльності бібліотекарів займала агітація і пропаганда, завдяки якій популяризувались бібліотечні фонди, приверталась увага людей до читання.

Другий етап (50-60 рр.) заклав основи аналізу соціально-психологічного аспекту бібліотечної діяльності. Визначення бібліотечної діяльності як суб'єкт-об'єктної взаємодії бібліотекаря і читача зумовило основи концепції досліджень у цій сфері. Спілкування – це соціально-психологічне явище, яке вміщує все багатство багатообразних духовних і матеріальних форм життєдіяльності людини і є його суттєвою потребою.

Активізуються історичні, соціологічні, психологічні й педагогічні напрями досліджень. Помітну роль відіграють бібліотеки України, в яких створюються соціологічні служби по вивченню читання. Ними проводяться ряд соціологічних досліджень, метою яких є збір інформації про

читацькі потреби. Результати досліджень оприлюднені в інформаційно-аналітичних бюлетенях і враховувалися в діяльності бібліотек для покращення інформаційного обслуговування читачів. Наприклад, у публікаціях науковців харківської бібліотекознавчої школи впродовж 60-80-х років ХХ ст., зокрема, у курсах лекцій Ф. Єщенка, І. Дьомкіна було подано статистичні дані про кількість читачів у бібліотеках різних типів і видів країни, що дозволило проаналізувати кількісний склад читачів в бібліотеках України.

Третій етап (середина 70-х рр.), започаткував широке ознайомлення бібліотекарів і бібліографів із тогочасними тезами психології, соціології, педагогіки. Досліджувалися такі проблеми, як психологічний клімат у бібліотечному колективі, особливості спілкування бібліотекаря і читача в процесі керівництва читанням (М. Д. Афанасьєв, А. М. Ванєєв, Б. А. Смирнова), висвітлювались питання спілкування читачів і їх ставлення до бібліотеки (Л. М. Інькова), керівництво читанням як педагогічний процес (М. М. Куфаєв, В. І. Терьошин), міжчитацьке спілкування у сім'ї, дитячій бібліотеці (В. О. Бородіна, Е. І. Іванова) тощо.

Акцентування на спілкування досліджувалося в бібліотекознавстві стосовно реалізації тези «бібліотека і соціальні функції», тривалий час залишаючи в тіні власне комунікаційний аспект, і активізувалася в період інтеграції бібліотеки в сферу інформаційної діяльності наприкінці 70-х рр. Саме тоді зростає кількість досліджуваних питань, пов'язаних із вивченням інформаційних потреб читачів, формуванням пошукових зразків запитів користувачів для інформаційних систем, визначення ситуацій обслуговування для вибору форм представлення інформації, характеру обслуговування, цілей надання бібліотечно-інформаційного забезпечення, професіології тощо. Досліджуючи бібліотечного фахівця в 70-80-ті роки ХХ ст., багато дослідників, в першу чергу А. С. Чачко, відзначила, що бібліотечна професія стала однією з поширених масових професій розумової праці у сфері науково-інформаційної, культурно-просвітницької діяльності, ідеологічної роботи в цілому. Звичайно, такий фахівець повинен були комунікативним [22].

Четвертий етап визначився у 80-х рр., коли спілкування вивчалось як найважливіший засіб підвищення якості керівництва читанням читачів у бібліотеках різних видів і типів. Широко проводилися обговорення на конференціях і семінарах регіонального та всесоюзного масштабів. Були розроблені методологічні основи спілкування: (О. В. Смоліна, В. О. Бо-

родина.), професійні і особистісні якості бібліотекаря, необхідні для успішного спілкування (Н. В. Клименкова, І. Я. Конюкова, С. А. Єзова, Л. Ф. Красинська, Я. О. Хіміч, А. С. Чачко), культура спілкування (М. Я. Дворкіна, З. І. Кадинцева, І. Г. Моргенштерн, В. С. Пашкова). На сторінках періодики вперше оперували терміном «бібліотечне спілкування» (Н. В. Клименкова). Основна увага в дослідженні Н. В. Клименкової (на прикладі Мінської ЦБС) приділяється керівництву читанням (індивідуальному та груповому читанню) як вимога тогочасної дійсності. Науково-технічний прогрес неможливий без цілеспрямованого впливу на всебічне читання і, в першу чергу, на підвищення активності особистості в суспільному житті. Як висновок: «Спілкування з конкретною, достатньо однорідною за соціально-демографічним складом групою читачів створює можливості для постійного вивчення їх читання, для продуктивного пошуку дієвих прийомів спілкування, які підсилили б вплив бібліотеки на читання» [11, с. 41]. Прагнути необхідно того, щоб неконтактні групи читачів перетворювалися в малі контактні. Бібліотекар має поєднувати функції керівника читанням з роллю лідера групи, але для цього необхідна відповідна професійна підготовка, пов'язана з педагогічно-психологічним напрямом.

Такий інтерес бібліотекознавців до психології знайшов відображення в навчальних посібниках присвячених обслуговуванню читачів (певною мірою започатковано вивчення психології читання). Декілька видань витримав фундаментальний підручник «Работа с читателями». Третє видання 1981 року відбивало досягнення радянської соціології, психології, педагогіки (автори Б. В. Банк, Л. В. Беляков, А. М. Ванєєв, Т. В. Воронова, К. А. Горш, М. С. Карташов, В. С. Крейденко, Є. М. Нагловська, В. Ф. Сахаров, В. Д. Стельмах, Б. Г. Умнов, О. Є. Шапошніков).

О. В. Смоліна (1998 р.), вивчаючи спілкування як фактор ефективності індивідуальної роботи з читачами, запропонувала розглядати соціально-психологічну консолідацію групи «бібліотекар-читач» та формування її в суб'єкт спільної діяльності. Вона виділила в спілкуванні два взаємопов'язаних рівня: соціально-рольовий («інструментальний») і міжособистісний («предметний»); розробила модель професійно-комунікативної готовності до спілкування бібліотекаря. Тобто, як зміст спілкування розглянута комунікація, а форма спілкування – взаємодія [18].

Взагалі, розвиток виробничих відносин стимулював учених і практиків до вивчення спілкування у зв'язку із становленням і розвитком

особистості. Саме на цьому шляху плідно об'єдналися позиції етиків і психологів. У науці відбувся так званий комунікативний поворот. Однак, найбільших успіхів інтеграція бібліотекознавства і соціальної психології досягла в США, Великобританії та країнах Північної Європи, де цей процес розпочався ще п'ять десятиріч тому. Це пояснюється, по-перше, відсутністю заборон на соціально-психологічну науку, по-друге, великими можливостями щодо застосування досягнень, нагромаджених базовою наукою, спеціалістами тих галузей, які пов'язані із тонкими матеріями – стосунками людей [3].

Розвідки вчених дають нам підстави стверджувати про п'ятий етап (поч. 90-тих рр.) Він характеризується тим що, спілкування розглядається у широкому колі аспектів: взаємодія бібліотекаря і читача досліджується в контексті професійної свідомості бібліотекарів (Т.Д. Жукова, М.Я. Дворкіна, О.Л. Кабачек, Є.І. Кузьмін, А.В. Соколов), професійної етики (В.О. Азарова, Г.О. Алтухова, О.С. Гатлянська, В.В. Загуменна, Н.В. Збаровська, Ю.П. Мелентьєва, В.С. Пашкова, Н. М. Спіріна, О.М. Ястребова), усвідомлюється роль діалогу в бібліотечному обслуговуванні (С. Г. Матліна, С.І. Машина, Е.Р. Сукіасян, І.І. Тихомирова), бібліотечна професіологія (О. О. Грозовська, О. В. Матвієнко, А. В. Соколов, А.С. Чачко), узагальнюються емпіричні дослідження професійних і особистісних якостей у читачів (І. К. Джерелієвська, М.А. Джерелієвська, Т.А. Жданова, Н.В. Збаровська, С.А. Єзова, І.А. Мейжис, М.М. Самохіна).

Звільнення від заідеологізованості тематики наукових розробок спонукали до активізації бібліотекознавчих досліджень. Водночас, соціально-економічна криза першої половини 90-х років викликала скорочення мережі бібліотек, обмеження фінансування, що негативно позначилося на складі читачів та задоволенні їхніх ПІ. Ці процеси зумовили пошук шляхів виходу з кризових ситуацій, що сприяло розгортанню досліджень як на теоретичному, так і на прикладному рівнях.

С. Г. Матліна обґрунтовує зміни, які виявили діалогічну сутність обслуговування. Сутність обслуговування полягає в реалізації через безпосередній діалог персоніфікації бібліотечної діяльності. Вона доводить, що від зміни характеру взаємодії учасників бібліотечного діалогу створюється інший контекст спілкування – не функціональний, як раніше, а міжособистісний [13]. У цьому напрямі значно зросла кількість публікацій та досліджень. І. І. Тихомирова неодноразово у своїх працях підкреслює, що сучасна бібліотека – це не технології, не сфера

побутових послуг, а інститут, який відповідає за збереження і розвиток культури, формує через книгу і читання ментальність і духовне життя народу [21, с. 21]. Беззаперечною є роль бібліотеки як культурного центру. Більшість функцій бібліотеки не зникнуть з часом, а навпаки розвиватимуться.

У вітчизняному бібліотекознавстві на початку 90-х років, з одного боку, зростає значення бібліотеки у формуванні громадянського суспільства, гуманізації відносин і демократизації життя. Принцип рівного і вільного доступу населення до надбань культури та інформації узагальнюється в Конституції України, яка гарантує відповідні права і свободи. В українському бібліотекознавстві утверджується значення міжособистісної взаємодії бібліотекаря і читача як рівних партнерів у процесі обслуговування, про що пишуть О. О. Грозовська, І. Я. Конюкова, Т. М. Коваль, Л. Й. Костенко, Т. В. Новальська, М. С. Слободяник, М. Б. Сорока, А. С. Чачко та інші. Спілкування між бібліотекарем і читачем як найважливіший процес у безпосередньому обслуговуванні є успішним, якщо не лише соціально-психологічні риси, але і світоглядні, морально-етичні установки бібліотекаря виходять із гуманістичного розуміння своєї професійної місії, зазначає О.О. Грозовська [5].

З іншого, намітився занепад ролі бібліотекаря як порадирика читання книг та організатора читання. Бібліотечні послуги відставали від вимог читачів. Суперником бібліотек став такий засіб масової комунікації, як Інтернет, поряд з поширенням преси, радіо, телебачення, відео. Бібліотека із основної скарбниці знань, особливо для студентів, перетворилася на другорядне, доповнене іншими джерело документів, інформації та знань. Виявилася тенденція відходу читачів від бібліотеки. Протистояти такому натиску конкуруючих засобів СК стало складно, і бібліотеки змушені шукати способи інтеграції до нової системи інформаційно-комунікаційної взаємодії в суспільстві. Таким чином, визначився один із напрямів стратегічного розвитку бібліотеки як соціально-комунікаційної структури [4].

Водночас, виникла необхідність обґрунтування значимості підготовки бібліопсихологів, узагальнення досвіду роботи вищих навчальних закладів культури, психологічних служб, що функціонують у бібліотеках, підвищення комунікативної компетентності бібліотекарів, здійснення психологічної підтримки читачів (К.І. Воробйова, Ю.М. Дрешер, О.Л. Кабачек та ін.). Уперше, Л.Ф. Красинська вводить до терміно-

системи поняття «професійне спілкування бібліотекаря», обґрунтовує діяльнісно-особистісний підхід до спілкування [12].

У суспільстві зростає роль інформації як основи знань. У наш час, на думку В. Ільгана своєї [19], вже досягнуто певного рівня по задоволенню потреб людства в передачі інформації та створенні нових засобів, які в гіпертекстовій, мультимедійній формі на основі інтелектуальних автоматизованих технологій подання знань завершують глобальний цикл розвитку СК. З точки зору предметного аспекту цих процесів, стає очевидним, що нова ера комунікативних відношень у суспільстві буде пов'язана з системами подання знань, прообразами яких вже є експертні системи і системи штучного інтелекту. Формування ССК і відповідно свідомості фахівців цієї галузі сприяють рішенню багатьох практичних задач і насамперед всього підготовки кадрів. Ці процеси створюють умови нової класифікації як в традиційних підсистемах СК (бібліотечної, архівної, ЗМІ, НТІ) так і в нових – центрах знань, аналітичних службах, електронних бібліотеках, сервісних інформаційно-комунікаційних центрах. Послідовність, сполучення і превалювання різних форм комунікативних відносин в суспільстві формує різні інституційні рівні системи соціальних комунікацій: усної, документальної, інформаційної, когнітивної, що використовує в процесі еволюції різні методико-, техніко-, технологічні способи презентації і відповідні рівню цивілізаційного розвитку суспільства в цілому.

На виконання інформаційних потреб читачів націлене бібліотечне обслуговування та спілкування. І. А. Мейжис під бібліотечним спілкуванням має на увазі «...взаємодію бібліотекарів і користувачів, зумовлену інформаційними потребами останніх» [14, с. 94]. Реалізуючи основні функції, бібліотекарі серед пріоритетних напрямків діяльності відзначають формування основ ІК як складової загальної культури особистості, що дозволяє їй правильно формувати свої запити, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел, вміти відбирати, критично оцінювати інформацію та створювати якісно нову.

Окрім того, електронна комунікація позначилась на роботі бібліотек, про що пишуть: І.Ю. Багрова, І.П. Ващекін, О.М. Єлізаров, Ш.Р. Зайнулін, О.Д. Жабко, Т.В. Єршова, Л.Й. Костенко, А.П. Корнієнко, І.Б. Міхнова, М.Ю. Нещерет, В.К. Степанов, Г.В. Шемаєва, Я.Л. Шрайберг та ін. Все це свідчить про важливість продовження вивчення спілкування у бібліотеках за умов розгортання соціокомунікаційного простору.

Культурна функція в сучасних умовах передбачає поширення культурних зразків, які забезпечують процес інкультурації людини, введення його в систему основних ціннісно-сміслових і нормативно-регулятивних установок культури, у тому числі інформаційної, критеріїв оцінок і принципів відбору соціально прийнятних форм і способів здійснення діяльності у трансформованому суспільстві знань. Вона є важливою ланкою в системі освіти населення (правового, екологічного, художнього, краєзнавчого). Реалізуючи культурну функцію, бібліотека, з одного боку, – це соціальний інститут, який гарантує відтворення національної та регіональної культури, з іншого – вона стає місцем найбільш інтенсивної міжкультурної комунікації, де формуються стандарти розуміння інших культур з утриманням їх специфіки й оригінальності [20].

Активність інформаційних процесів настільки швидка, що підпорядковує себе традиційним елементам культури і насамперед всього змінює традиційну систему культурної комунікації. Бібліотеки є неперевершеними інституціями збереження культури і органом із забезпечення доступу до неї. Цей заклад забезпечує людині комунікацію з кращими мислителями всіх часів і народів, адже користувачі можуть безкоштовно користуватися всіма надбаннями. До того ж перед бібліотеками, як вважає О. Ю. Біричевська, постає завдання поєднати традиційне читання з читанням в Інтернеті, знайти баланс між цими факторами, розробити методики пробудження читача до читання. Нині бібліотеки не просто фабрики з видачі книг, це культурно-інформаційні центри для всіх верств населення. Звідси, нові засоби комунікації необхідно використовувати для того, щоб відвідування закладів культури було цікавим і захоплюючим [2 с. 51].

Як багатозначний процес, спілкування в бібліотеці представляє собою різновидність культурної діяльності, не тільки засіб передачі інформації про документи, але й особливу функцію обслуговування. Адже в завдання останнього входить психологічне зближення людей, навчання мистецтву слухати і чути один одного, створення атмосфери доброзичливості. Саме в цьому ракурсі значення спілкування багаторазово збільшується [15 с. 45].

Багатоаспектний досвід розвитку психологічної і комунікативної складових бібліотечної освіти розкриває С. А. Єзова [6]. Автор аналізує як викладачами ВНЗ культури використовується міждисциплінарний підхід у навчанні студентів культури спілкування, розвитку комунікативних

умінь (пропонуються авторські курси: «Психологія спілкування бібліотекаря і читача, «Психологія ділового спілкування», «Методика вивчення бібліотечного колективу», «Комунікативна культура», «Бібліотечне спілкування», «Психологічні аспекти спілкування у дитячій бібліотеці» тощо).

На думку директора німецької бібліотеки Клауса-Дітер, бібліотека повинна забезпечити діалог культур і обмін знаннями: інформаційне суспільство не зможе замінити традиційних форм людських комунікацій. А щоб потік інформації не став ворогом інтелектові, бібліотекарі як «інформаційні професіонали», мають організувати інформацію, оцінити та допомогти людям в її пошуку. Як би не удосконалювалися і не змінювалися засоби пошуку, постійно зростаючий обсяг інформаційного масиву потребує «олюднення безликого світу інформації» [25]. Адже краще, ніж бібліотекарі, ніхто не розуміє різниці між інформацією і знаннями.

Дещо посилилася увага до проблеми залучення в бібліотеку всієї сім'ї та організації її читання. Вчені обґрунтовують характеристику особливостей сучасної сім'ї, психологічні особливості вікових етапів життєдіяльності людини, її читацького розвитку, історію та сучасний стан сімейного читання, основні напрями роботи бібліотеки з сім'єю та ін. Бібліотекарі докладають усіх зусиль до творчого спілкування з родинами, ефективно підходять до вирішення завдань читацького розвитку. Додамо, що специфіка слова надзвичайно важлива у таких затребуваних напрямках діяльності сучасної бібліотеки, як бібліотечної конфліктології, бібліотерапії (у дитячих бібліотеках – казкотерапії), паблік рілейшинз, менеджер-консультант і т. ін. Все це підтверджує посиленої уваги до вивчення спілкування у бібліотечній діяльності.

Бібліотеки переорганізуються в різноманітні центри: міжкультурної комунікації, центр правової інформації, дозвілля, сімейного читання, медіатеки та ін., що впливає на модернізацію бібліотечного спілкування фахівців з читачами, колегами, партнерами. Нині бібліотеку стали розглядати через призму комунікації. За Я. Л. Шрайбергом [24] саме цим обумовлений перехід з інформаційної площини сприйняття бібліотеки в комунікаційну, що потребує нових теоретичних основ її діяльності як соціального інституту. Участь бібліотек у системі електронних інформаційних комунікацій вимагає від бібліотек як створення власних електронних ресурсів (електронних каталогів, баз даних, довідників, текстів оцифрованих документів тощо), що забезпечують комфортніше

обслуговування користувачів бібліотеки, так і розміщення даних ресурсів у мережі Інтернет.

Отже, соціокультурні зміни спричинили еволюцію наукової думки щодо комунікаційної теорії бібліотекознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Балика Д.А.* Аналітичний та синтетичний методи вивчення читачівства / *Д. А. Балика* // *Бібліолог. вісті.* — 1926. — № 1. — С. 16–35.],
2. *Биричевская О. Ю.* Аксиология массовой культуры: сравнительный ценностно-смысловой анализ / *О. Ю. Биричевск* — М. : Научная книга, 2005. — 355 с.
3. *Великосельська О. М.* Психологічні особливості індивідуального спілкування в бібліотеці: Режим доступу http://library.tup.km.ua/about/library/naukova_robota/2010/vel_psy.html
4. *Грабар Н. Г.* Бібліотечне спілкування як об'єкт дослідження і практика здійснення / *Н. Г. Грабар* // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія* : наук. журн. — 2011. — № 4. — С. 36–40.
5. *Грозовська О. О.* Суб'єкт-суб'єктна взаємодія у бібліотечному обслуговуванні: автореф. дис... канд. пед. наук. — К., 1997. — 16 с.
6. *Езова С. А.* Подготовка библиопсихологов в вузах культуры / *С. А. Езова* // *Библиотечное дело – XXI век: науч.- практ. сб.: вып. 2 (12).* — М., 2006. — С. 183–195.
7. *Збаровская Н.В.* В условиях информатизации / *Н. В. Збаровская.* — 2006. — №10. — С. 46–48.
8. *Ільганаєва В. О.* Бібліотекознавство : конспект лекцій / *В. О. Ільганаєва.* — Х. : ХДАК, 1998. — 69 с.
9. *Ільганаєва В. О.* Бібліотечна освіта : нова парадигма розвитку / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; / *В. О. Ільганаєва.* — К. : Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1996. — 254 с.
10. *Каптерев А.* Информатизация социокультурного пространства / *А. Каптерев.* – М.: Гранд-Фаир, 2004. – 187 с
11. *Клименкова Н. В.* Проблема общения в руководстве чтением / *Н. В. Клименкова* // *Сов. библиотековедование.* — 1983. — №2. — С. 36–43.
12. *Красинская Л. Ф.* Профессиональное общение библиотекаря: психолого-педагогический аспект : автореф. дис. ... канд. пед. наук / *Красинская Людмила Фёдоровна.* — М., 1993. — 16 с.
13. *Матлина С. Г.* Библиотечное обслуживание как диалог / *С. Г. Мат-*

лина // Сов. библиотековедение. — 1990. — №6. — С. 43–51.

14. *Мейжис И. А.* Социально-психологические основы библиотечного обслуживания : учеб. пособие / *И. А. Мейжис.* — Николаев, 1994. — 192 с.

15. *Мелентьева Ю. П.* Феномен общения как объект исследования библиотековедения / *Ю. П. Мелентьева* // Рос. библиотековед. : XX век. Направления развития, проблемы и итоги. Опыт монографического исследования. Рос. гос. б-ка ; Сост. и предисл. Ю. П. Мелентьевой ; науч. ред. Л. М. Инькова. — М. : – М.: ФАИР – ПРЕСС, Пашков дом, 2003. — 432 с.

16. *Новацьська Тетяна Василівна.* Вивчення читача в українському бібліотекознавстві (друга половина ХІХ - початок ХХІ століття) : дис. д-ра наук: 07.00.08 - книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Київ, 2007

17. *Покровский А. А.* Библиотечная работа : о культурной и социальной работе народной библиотеки / *А. А. Покровский.* — М., 1919. — 40 с.

18. *Смолина Е. В.* Общение как фактор эффективности индивидуальной работы с читателями : автореф. дис. ... канд. пед. наук / *Смолина Елена Викторовна.* — Л., 1998. — 16 с.

19. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): словарь-справочник / Состав. В. А. Ильганаева. — Х. : КП «Городская типография», 2009. — 392 с.

20. *Тукунова И. П.* Концептуальная модель современной библиотеки: социально-философский анализ: автореф. дис. ... канд. филос. наук / *Тукунова Ирина Петровна.* — Архангельск, 2007. — 18 с.

21. *Тихомирова И. И.* В поисках истины : к вопросу о взаимодействии библиотекаря и читателя / *И. И. Тихомирова* // Библиотечное дело. — 2010. — № 20. — С. 9–11.

22. *Чачко А. С.* Современная библиотека в процессе трансформаций: моногр. / *А. С. Чачко.* — К., 2003. — 138 с.

23. *Шира Дж.* Социологические основы библиотечного дела / *Дж. Шира.* — М., 1973

24. *Шрайберг Я. Л.* Роль библиотек в обеспечении доступа к информации и знаниям в информационном веке : ежегод. докл. междунар. конф. «Крым» // Научные и технические библиотеки. — 2008. — №1. — С. 7–44

25. *Line M.* The public library in future: a British reaction to «Buildings, books and bytes». / *M. Line* // Library trends, Buildings, books and bytes: perspectives on the Benton foundation report on libraries in the digital age. — 1997. — Yol. 46, № 4. — P. 68–82.